

Arbetsmarknadsförvaltningen
Tjänsteskrivelse till Arbetsmarknadsnämnden

Datum:
2024-09-12

Diarienummer:
AMN-2024-00319

Handläggare:
Ingrid Edberg

Prioriterade risker utifrån riskanalys 2024

Förslag till beslut

Arbetsmarknadsnämnden beslutar

1. **att** uppdra till förvaltningen att omhänderta nämndens synpunkter på förvaltningens förslag till prioriterade risker i det fortsatta arbetet med nämndens verksamhetsplan och internkontrollplan inför 2025.

Ärendet

Arbetsmarknadsförvaltningen har analyserat risker och konsekvenser för verksamheten kopplade till de sju omvärldstrender som beskrivs i kommunens omvärldsanalys 2024 samt genomfört avdelningsvisa riskanalyser där var och en av avdelningarna analyserat risker som kan hindra verksamheten från att bidra till nämndens mål och leverera det som förväntas utifrån grunduppdraget. Utifrån den sammantagna riskanalysen har förvaltningen pekat ut sex prioriterade risker som föreslås hanteras genom åtgärder och kontrollmoment i nämndens verksamhetsplan respektive internkontrollplan för 2024.

Förvaltnings förslag till prioriterade risker är:

1. Matchningsproblem på arbetsmarknaden består och många arbetslösa i behov av yrkesutbildning saknar motivation att studera
2. Förvaltningen begränsas i att ta tillvara digitaliseringens möjligheter
3. Svårigheter för nämndens målgrupper att hitta ekonomiskt hållbart boende
4. Lågt arbetskraftsdeltagande bland utrikesfödda och i synnerhet bland utrikesfödda kvinnor
5. Kommunens kompetens och potential inom arbetsmarknadspolitiken tas inte tillvara av staten
6. Otillåten påverkan, välfärdsbrottslighet och bedrägerier

Beredning

Ärendet har beretts av arbetsmarknadsförvaltningen.

Ärendet har inga konsekvenser sett ur perspektiven för barn, jämställdhet eller näringsliv.

Föredragning

Arbetsmarknadsförvaltningen har analyserat risker och konsekvenser för verksamheten kopplade till de sju omvärldstrender som beskrivs i kommunens omvärldsanalys 2024 samt genomfört avdelningsvisa riskanalyser där var och en av avdelningarna analyserat risker som kan hindra verksamheten från att bidra till nämndens mål och leverera det som förväntas utifrån grunduppdraget. Utifrån den sammantagna riskanalysen har förvaltningen pekat ut sex prioriterade risker som föreslås hanteras genom åtgärder och kontrollmoment i nämndens verksamhetsplan respektive internkontrollplan för 2024. De sex riskerna och motiven till att förvaltningen betraktar dem som prioriterade redogörs för nedan.

1. Matchningsproblem på arbetsmarknaden består och många arbetslösa i behov av yrkesutbildning saknar motivation att studera

Matchningsproblem på arbetsmarknaden innebär att trots att det kan finnas både lediga jobb och arbetslösa kan dessa inte alltid matchas ihop på ett effektivt sätt. Det kan bland annat bero på kompetensbrist, diskriminering och en bristande anpassning av utbildningar till arbetsmarknadens förändrade behov.

En av vuxenutbildningens uppgifter är att tillgodose arbetsmarknadens och samhällets behov av kompetens. Nämnden har ett stort utbud av utbildningar riktade mot bristyrken där eleverna ges goda chanser till anställning efter examen. Trots det har vuxenutbildningen fortsatt utmaningar i att nå och motivera arbetslösa att söka utbildningar och alla platser på nämndens yrkesutbildningar fylls inte.

Detta innebär att förvaltningens målgrupper går miste om möjligheter till arbete samtidigt som samhället går miste om arbetskraft som exempelvis skulle kunna bidra till att möta kompetensförsörjningsutmaningen inom välfärden.

2. Förvaltningen begränsas i att ta tillvara digitaliseringens möjligheter

Digitalisering har potential att förbättra effektiviteten, tillgängligheten och kvaliteten i offentliga verksamheter men det finns flera hinder som kan försvåra eller fördröja processen att tillvarata dessa möjligheter. Några vanliga hinder är bristande digital kompetens, brist på ekonomiska resurser och komplexa regelverk och lagstiftning.

Arbetsmarknadsförvaltningen har målsättningen att vara i framkant inom digitalisering genom att använda digitala lösningar som ett medel för effektivisering och förbättrad kvalitet i verksamheten samt för att stärka individers förmåga att själva äga sin process mot egen långsiktig försörjning. Genom att prioritera digitaliseringsarbetet har förvaltningen kunnat testa och införliva ett flertal nydanande digitala lösningar i verksamheten, så som robotar för effektivisering eller kvalitetssäkring och ett AI-baserat rutinstöd för medarbetare.

Trots att Uppsala kommun har höga ambitioner vad gäller digitalisering kan förvaltningens digitaliseringsarbete ibland hindras av bristande organisering och

styrning på koncernnivå, samt bristande samverkan och samordning i frågor som upphandling av it-komponenter. Styrningen utgår inte alltid i tillräcklig mån från verksamheternas behov och perspektivet att digitala lösningar syftar till att effektivare nå verksamheternas mål. De ekonomiska ramarna för en enskild förvaltning kan verka begränsande också på andra förvaltningars digitaliseringsmöjligheter, eftersom de påverkar möjligheterna till gemensamma upphandlingar.

Begränsningar i att ta tillvara digitaliseringens möjligheter leder bland annat till effektivitetsförluster, sämre service, svagare krisberedskap och försämrad hållbarhet.

3. Svårigheter för nämndens målgrupper att hitta ekonomiskt hållbart boende

Uppsala kommun växer och efterfrågan på bostäder har länge varit större än utbudet. Hög efterfrågan och lågt utbud driver upp priserna, både för att köpa och att hyra bostäder. Det gör det svårt för personer med begränsad ekonomi att hitta ett överkomligt boende. Pågående lågkonjunktur innebär att nybyggnationerna av hyresrätter har avstannat vilket riskerar att förstärka obalansen på bostadsmarknaden.

Andelen hyresrätter av bostadsbeståndet i Uppsala är låg (cirka 35 procent) och kötiderna till de hyresrätter som har lägre hyra är ofta lång. Nyproducerade hyresrätter kan ha kortare kötid men har istället en högre hyra. Individer med kort tid i bostadsförmedlingens kö behöver ibland bo i nyproducerade hyresrätter trots att de kan vara dyrare än deras ekonomi tillåter. Höga boendekostnader innebär att en stor del av inkomsten kan behöva läggas på boende, vilket begränsar individers ekonomiska frihet. Inte sällan är höga boendekostnader en anledning till att hushåll blir kvar i långvarigt beroende av ekonomiskt bistånd.

Individer med ekonomiskt bistånd och höga hyreskostnader har krav på sig att sänka boendekostnaderna för att kunna bära dem med egna medel. Eftersom det är svårt att hitta hyresrätter med lägre hyra väljer vissa att ta in inneboende eller att flytta till ett billigare boende på andrahandsmarknaden. Försöken att sänka kostnaderna kan därmed ibland leda till en än mer osäker boendesituation eller till trångboddhet. Diskriminering på bostadsmarknaden kan också försvåra möjligheterna för vissa grupper såsom utrikesfödda, ensamstående föräldrar och personer med funktionsnedsättningar att hitta ett ekonomiskt hållbart boende.

4. Lågt arbetskraftsdeltagande bland utrikesfödda och i synnerhet bland utrikesfödda kvinnor

Arbetskraftsdeltagandet i Sverige är högt, både i internationell och historisk jämförelse.¹ För inrikes födda i åldersgruppen 25–54 år har arbetskraftsdeltagandet de senaste åren legat på omkring 93 procent. Motsvarande siffra för utrikesfödda har länge varit betydligt lägre, men de senaste åren ökat till omkring 90 procent.²

Det lägre arbetskraftsdeltagandet för utrikes födda speglas i högre arbetslöshetssiffror för dessa grupper. I Uppsala var arbetslösheten under 2023 för inrikes födda omkring 3–4 procent medan den för utrikes födda låg betydligt högre, runt 14–15 procent.

¹ Arbetskraften utgörs av sysselsatta och arbetslösa. Arbetskraftsdeltagandet definieras som antalet i arbetskraften i procent av befolkningen.

² SCB och Riksbanken, Ekonomisk kommentar Nr 6 2023, s. 3.

Utrikesfödda kvinnor, särskilt de från länder utanför Europa, möter ofta fler hinder på arbetsmarknaden jämfört med män. Det kan exempelvis bero på språkbarriärer, brist på nätverk, samt traditionella könsroller som kan påverka kvinnors deltagande i arbetskraften.

Svårigheterna för utrikes födda att få jobb gör att de riskerar att bli kvar i arbetslöshet under en lång tid. Det innebär också att barn till utrikes födda löper högre risk att växa upp i relativ fattigdom och ärva en kultur av biståndsberoende.

5. Kommunens kompetens och potential inom arbetsmarknadspolitiken tas inte tillvara av staten

Staten har, genom Arbetsförmedlingen, huvudansvaret för att genomföra den nationella arbetsmarknadspolitiken och erbjuda stöd till arbetslösa, såsom arbetsmarknadsutbildningar, praktikplatser och matchningstjänster. Kommunerna har en kompletterande roll och ett ansvar för att bedriva arbetsmarknadsinsatser på lokal nivå, särskilt riktade mot grupper som har svårt att få arbete. Enligt lagen (1944:475) om arbetslöshetsnämnd ska det i varje kommun finnas en sådan nämnd som har till uppgift att vidta eller på annat sätt främja kommunala åtgärder för att förebygga arbetslöshet eller minska verkningarna av arbetslöshet. För att säkerställa effektivitet och undvika dubbelarbete är det angeläget att stat och kommun har ett väl fungerande samarbete.

Sedan 2019 har Arbetsförmedlingen gått från ett fokus på förmedlingsverksamhet till en mer övervakande och beställande roll, med ett ökat inslag av privata aktörer och digitala lösningar. Omstruktureringen har medfört en mer begränsad och otydligare roll för kommunerna i arbetsmarknadspolitiken. Samarbetet mellan stat och kommun har försvårats av att en betydande del av Arbetsförmedlingens insatser idag är upphandlade samtidigt som myndigheten har gjort bedömningen att de inte kan träffa överenskommelser med kommunerna inom dessa områden. Motiveringen är att det skulle strida mot upphandlingslagstiftningen och vara oförenligt med statsstödsreglerna vad gäller att ge uppdrag genom bidrag.

Uppsala kommun lägger årligen stora resurser på att stödja arbetslösa i behov av ekonomiskt bistånd. Det gör att vi har starka incitament att stödja personer till egen hållbar försörjning. Arbetsmarknadsnämnden har byggt upp en arbetsmarknadsverksamhet med stor kompetens och erfarenhet. Bristande samverkan försvårar för kommunen på flera sätt från att i praktiken kunna bidra till att få fler Uppsalabor i arbete. Det leder till högre kostnader för ekonomiskt bistånd och att individer blir kvar i arbetslöshet längre än nödvändigt.

6. Otillåten påverkan, välfärdsbrottslighet och bedrägerier

Otillåten påverkan innebär att någon försöker påverka en offentlig tjänsteperson genom trakasserier, hot, våld, skadegörelser, mutor eller annan press för att få denne att fatta beslut till gärningspersonens fördel. Otillåten påverkan kan användas som ett medel för att genomföra eller underlätta välfärdsbrott, det vill säga sådana brott som innebär olaglig exploatering av välfärdsystem såsom bidrag och offentliga tjänster.

En av de vanligaste formerna av välfärdsbrott är bedrägerier, som handlar om att någon genom falska föreställningar eller manipulation får tillgång till pengar eller förmåner som de inte har rätt till. I samband med försök till bedrägerier och andra

typer av välfärdsbrott utnyttjas ofta brister i kontroller och rutiner samt den stora volymen av transaktioner och dokumentation som hanteras av offentliga myndigheter.

Arbetsmarknadsförvaltningens verksamhet och medarbetare löper på flera sätt risk att utsättas för otillåten påverkan och utnyttjas i välfärdsbrottliga syften. Risker finns exempelvis i samband med upphandling av externa aktörer samt utbetalning av ekonomiskt bistånd och föreningsbidrag.

Den eller de som utnyttjar välfärdssystemet tömmer inte bara systemet på dess resurser utan undergräver även förtroendet för våra gemensamma skyddsnät. Utöver att otillåten påverkan, välfärdsbrottslighet och bedrägerier kan leda till felaktiga beslut som göder brottslig verksamhet gör sådana påverkansförsök arbetsmiljön för de anställda otrygg. Det kan leda till svårigheter att rekrytera och behålla personal.

Ekonomiska konsekvenser

Inte aktuellt med föreliggande förslag till beslut.

Beslutsunderlag

- Tjänsteskrivelse daterad den 12 september 2024.

Arbetsmarknadsförvaltningen

Lena Winterbom
Förvaltningsdirektör